

פרשת דברים

המסלק שנהא מחברו ומוחל זוכה לישועות

"בין פראן ובין תופל!"

הכלי יקר מסביר שהפסוק "בין פארן ובין תפל ולבן" - מרמז על ימי בין המצרים, בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב, **פארן** רומז על מעשה מרגלים אשר היה במדבר פארן, בו בכו בכיה של חנים בליל תשעה באב ונקבע לבכיה לדורות, **ותופל** רומז על חטא העגל אשר עשו בשבעה עשר בתמוז, שמצינו לשון תיפלה בתנ"ך לעניין עבודה זרה. בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות [משום עגל הזהב] ובקיעת אבני החומה, ונקבע אבולות לדורות, הימים שבין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב נרמזים בפסוק שכתוב 'בין פארן'.

וכן 'בין תופל' המילה "בין" באה לרמוז על ימי בין המצרים שבין י"ז בתמוז לתשעה באב.

הגמרא במסכת יומא דף ט שואלת: "בית ראשון משום מה חרב, עונה הגמרא: משום שלוש עבירות החמורות - ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים... שואלת הגמרא בית מקדש שני **שהיו עוסקין בתורה ובמצות וגמילות חסדים** [ומובא בירושלמי שהיו עמלים מאד בתורה] מפני מה חרב, עונה הגמרא מפני שהיתה בו שנת חנם ללמדך ששקולה שנת חנם כנגד שלש עבירות עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים... אמר רבי יוחנן טובה ציפורן של ראשונים [אנשי בית ראשון] מכריסם של אחרונים [אנשי בית שני] אמר ליה ריש לקיש 'אדרבה אחרונים עדיפים שאף על פי שמשועבדים למלכות רומי, פרס ולמרות זאת עוסקים בתורה' אמר לו רבי יוחנן [בירה תוכח] 'בית המקדש יוכיח שביט מקדש ראשון נבנה לאחר שבעים שנה ואלו בית שני עד היום לא נבנה'... ע"כ אנו רואים מגמרא זו ששנת חנים יותר חמורה משלוש עבירות החמורות שהרי בשלוש עבירות החמורות שהיו בבית ראשון הבית נבנה לאחר שבעים שנה ואלו בית שני אף על פי שעסקו בתורה ובגמילות חסדים, עד היום לצערנו עדין לא נבנה.

והנורא ביותר הוא שהופכים את השנאה לאידיאולוגית מכח התורה, **הנציב אומר**: "בבית שני כל אדם שלא הלך בדרכם קראו לו מיד צדוקי בייתוסי, לא היו מוכנים לקבל דעה השונה מהם. הקב"ה שונא צדיקים כאלה, גם אם הוא אינו בדרכך עליך לכבדו וליקרו".

מובא במדרש: אמר הקדוש ברוך הוא: אתם גרמתם לי שהחבתי את בתי ושרפתי את היכלי על ידי שנת חנים, בקשו שלום ואתם נגאלים, שנאמר: "שְׁאֵלוּ שְׁלוֹם יְרוּשָׁלַם". וכיון שמעלת מצות ואהבת לרעך כמוך גדולה מאד שעליה אמר רבי עקיבא שהיא כלל גדול בתורה, ראוי לאדם להתחזק במצווה זו ברוב עוז ותעצומות, על ידי מחשבות טהורות תמידיות להעביר שנהא מלבו, כי השנאה והמחלוקת מעוררים מדנים וקטגוריה ופרוד למעלה, וגם אם ביזו אותו ידע שהביזיונות הם משמים.

כתב ספר חסידים: "אחד היה מצער את החכם ואמר לחכם: 'כמה גדול עוון אותו האיש שמצערך על לא פשעך' א"ל החכם: 'איני מפשיעו אלא עונותי עשו לי'. אמרו: 'מצוה לך להענישו ולקללו'. א"ל: 'א"כ הייתי מעניש ומקלל את עצמי כי עונותי גרמו לצער זה שהרי אמר הכתוב ^(בראשית ט"ז ט"ז) 'הא-להים מצא את עון עבדיך' - אמר יהודה ברור לי שאחד מעבדיך שם הגביע באמתחתו אלא עונינו גרם שבא לנו הצער. לכן כשקלל שמעי את דוד אמר דוד: (ש"ב ט"ז י"א) 'הניחו לו ויקלל כי ה' אמר לו' ועוני גרם אם לא הייתי חוטא לפיכך 'מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו' (איכה ג' ל"ט).

וכן מובא בספר חסידים סימן ש"ו **מעשה בחסיד אחד** שהיה אחד מביישו ומדבר לו דברים רעים אמרו לו הקהל: 'נעשה לו נזיפה ונגזור עליו חרם' אמר להן: "אל תעשו". אמרו: "נעשה בשביל שלא יעשה לאחרים". אמר להם: "ממני תלמדו וכן תעשו שאני סובל ואיני נותן לכם להתקוטט בשביל כך כשתשמעו את חרפתכם מני נבל כל היום מקול מחרף ומגדף אל תשימו לב לכל דבריו, הרי כתיב (במדבר י"ב ג') 'והאיש משה עניו מאד מכל האדם' וכנגדו "לא קם נביא עוד כמשה" (דברים ל"ד י') (ואחריו) וכתוב (דברים י"ג ה') 'אחרי ה' [אלקיים] תלכו' וכתוב (ישעי מ"ב י"ד) 'החשיתי מעולם אחריש אתנאפק'.

וגם אם אדם גרם לו עוול ראוי להרבות אהבת חנים ולמחול

לו וכל שכן שצריך להסיר כל שנאת חנים מליבו והמוחל לחברו זוכה לישועות גדולות!

כפי שמסופר בספר 'נפלאותיו לבני אדם' על בחור שהסתכסך עם אחד מהגבאים של החסידות אליה הוא משתייך. אותו בחור נהג בחוצפה כלפי הגבאי, והגבאי בייש אותו לעיני כל הציבור. הבחור נעלב עד עמקי נשמתו והחליט בלבו שלא ימחל לגבאי לעולם, ואכן למחרת, כאשר הגבאי ניסה לפייסו, הבחור הפגוע הודיע נחרצות שאין על מה לדבר. הגיע הדבר לידיעתו של האדמו"ר, והוא קרא לבחור. הרב פתח בספר 'חוק לישראל' בקטע הזוהר של אותו יום (פרשת מקץ יום חמישי), והחל קורא בקול: "רְבִי אֲבָא הֵיךְ יוֹשֵׁב בְּפֶתַח שַׁעַר הָעִיר לֵד. רָאָה אֶדָם אֶחָד שֶׁהֵיךְ בָּא וְיוֹשֵׁב עַל בְּלִיטָה שֶׁהֵיךְ בּוֹלְטֵת מִצַּד הָהָר, וְהֵיךְ עַצֵּר מִן הַדֶּרֶךְ וְיוֹשֵׁב וְנִשֵּׁן שָׁם. בְּתוֹךְ דָּוָה, רָאָה חָשׁ אֶחָד שֶׁהֵיךְ בָּא אֶצְלוֹ. וְנִצָּא שָׁרָץ שֶׁנִּקְרָא קוֹסְטָפָא דְגִנְדִּינָא, וְהָרָג אֶת הַחֹשׁ. כְּשֶׁהִקִּץ הָאֶדָם רָאָה אֶת הַחֹשׁ לְמִוּלוֹ, שֶׁהֵיךְ מֵת. הָרָג הָאֶדָם, וְנִפְלָה הַבְּלִיטָה, שֶׁהֵיךְ יוֹשֵׁב עָלֶיהָ, אֶל הַקִּמָּק שְׁמִתְחַתֶּיהָ, כִּי נִקְרָעָה מִן הָהָר, וְהָאֶדָם נָצַל. בָּא אֵלָיו רְבִי אֲבָא, אָמַר לוֹ, אֲמֹר לִי מַה מַּעֲשִׂיךְ, כִּי תִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִקְרָה לָךְ שְׁנֵי נִסִּים אֵלֶּי, לֹא הָיוּ בְּחֶנֶם. אָמַר לֵיהּ הֵהוּא בֶרֶשׁ כָּל יָמִי, לֹא עָשָׂה לִי אֶדָם רָעָה, שְׁלֹא תִתְרַצִּיתִי עִמּוֹ וּמַחֲלֵתִי לוֹ. וְעוֹד, אִם לֹא יְכוֹלְתִי לְהִתְרַצוֹת עִמּוֹ, לֹא עָלִיתִי עַל מַסְתִּי בְּטָרָם שֶׁמַּחֲלֵתִי לוֹ וּלְכָל אֱלוֹ שְׂצֻעָיו לִי, וְלֹא נִטְרַתִּי לוֹ שְׁנָאָה כָּל הַיּוֹם, עַל אוֹתוֹ רָע שְׁעָשָׂה לִי, וְלֹא דִי לִי זֶה, אֲבָל עוֹד, שְׁמֵאוֹתָיו יוֹם וְהַלָּא, הַשְׁתַּדְּלִיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם טוֹבוֹת. בָּקָה רְבִי אֲבָא וְאָמַר, גְּדוֹלִים מַעֲשָׂיו שֶׁל זֶה מִיּוֹסֵף, כִּי בְיוֹסֵף, הַעוֹשֵׁי רָעָה הָיוּ אֲחִיו, וְנָדָא, שֶׁהֵיךְ לוֹ לָרַחֵם עֲלֵיהֶם, מִחֲמַת הָאֲחִינָה, אֲבָל מַה שְׁעָשָׂה זֶה, שְׁעָשָׂה כֵּן עִם כָּל בְּנֵי אֶדָם, הוּא גְדוֹל מִיּוֹסֵף, וְאֵלֵּי הוּא, שֶׁתִּקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יִקְרָה לוֹ נֵס עַל נֵס". סיים הרבי את קריאת הזוהר הקדוש, והגביה עיניו אל הבחור באמירה נוקבת: "כך התורה מלמדת אותנו, זו הדרך שלנו, לילה טוב".

הבחור יצא מהחדר נסער, הלך לקנות יין ומגדנות ועלה אל הגבאי. הם התפייסו, דיברו בידידות ובאחוה ולבסוף מחלו האחד לשני בלב שלם. בחצות הלילה, לאחר הפיוס, הגיע הבחור אל חדרו בשיבה. הוא רצה לקרוא מעט על המיטה לפני השינה, אולם מנורת הלילה לפתע שבקה חיים. הוא לא רצה להדליק את האור, כדי שלא להעיר את חבריו לחדר, ולכן הוא הדליק נר שעוה, הדביק אותו על הכיסא שליד מיטתו, וכך הוא קרא עד שנרדם. הספר נשמט מידו אל הכיסא, נדלק מהנר, וגרם להתלקחות השמיכה. האש נתפסה בסדין ובמזרן, תוך שהיא משחירה את הקיר הלבן. האש שרפה את חולצת הפיגימה שלו, והוא ישן עמוקות, ואינו חש בכלום, וגם חבריו לחדר לא התעוררו. קולות של אש על הכרית המתלקחת, גרמו לו להתעורר, הוא פקח זוג עיניים מבוהלות וראה מסביבו אש בוערת, בגדיו שהיו לגופו והמיטה אשר הוא שכב עליה בערו באש. בתנועה ספונטנית הוא זינק מהמיטה, פשט את החולצה הבווערת, לקח מטף כיבוי והצליח להשתלט על הדליקה. בינתיים חבריו לחדר התעוררו, הם הדליקו את האור וראו, כסא שרוף עד היסוד, כתלים שחורים, שמיכה שבקושי נותר ממנה זכר, מזרן שרובו אכול, כרית נוצות שרופה ומעלה עשן ופיסת בד מושלכת ארצה, זכר למה שהיה חולצת פיגימה לפני כמה דקות. הם גם ראו את חברם לחדר מעט מבוהל, עליו תלוי ברפיון בגד חורן הנוטר מהגופייה, אולם הוא עצמו שלם לחלוטין, ללא פגע קל, ללא שריטה או שמץ של כויה, פאותיו, זקנו ושערות ראשו שהיו בתוך האש, נותרו שלמים כאילו היו חסיני אש. החברים ההמומים לא האמינו לבחור שהוא היה על המיטה בשעת השריפה, אולם בגדיו החרוכים והקרועים שנותרו לגופו אכן העידו כאלף עדים שאכן כך היה. אמנם אין לכך שום הסבר הגיוני בדרך הטבע, אולם גם בזוהר שהקריא הרבי לבחור, על אותו אדם שניצל ממות בטוח בזכות שלא עלה על מיטתו בטרם מחל לכל מי שציער אותו נאמר: "גדולים הם מעשיו של זה, ראוי הוא שהקב"ה יעשה לו נס על נס".

מסופר על הגאון רבי אבא מרדכי ברמן זצ"ל שבעת שמחת נישואי אחת מבנותיו, ביקש הצדיק לכבד אישיות מסוימת באמירת אחת הברכות תחת החופה. כאשר שמעה על כך משפחת החתן, הללו התנגדו בתוקף לכיבוד בנימוק, שאותו אדם עשה צרות רבות למשפחתם. כששמע רבי אבא אילו צרות עשה להם, הגיב: "דעו לכם, שלי עצמי הוא עשה צרות פי כמה וכמה, ודווקא משום כך, הנני מזמינו ומכבדו בכל נישואי בנותי באמירת אחת הברכות תחת החופה, כדי להראות שאין בליבי כל קפידא עליו!". (קונטרס דרכי האבא)

כידוע נחרב בת המקדש בגלל שנאת חינוס ואי זהירות בבין אדם לחברו להלן סיפורי חיזוק על בין אדם לחברו:

להיזהר לא לפגוע

משפחת ג' נסעו למירון. הם הודו לה' על שלושת הילדים שנותרו בהם, והתפללו שיזכו לעוד ילדים. ילדם השלישי כבר בן חמש שנים והם ציפו לישועת השם. כסגולה הם הבטיחו כי הבן הבא אשר ייוולד להם יקרא שמו בישראל 'שמעון', לזכר התנא האלוקי רבי שמעון בר יוחאי. שנתיים נוספות חלפו, ועדיין לא נשעו. אחותו של הרב ג' עמדה להינשא, ויומיים לפני החתונה התקשרה אליה גברת ג' וביקשה להזכיר את שמה לתפילה, להיפקד בזרע של קיימא. הכלה שמעה את הבקשה והבטיחה להתפלל מכל הלב, "אבל", היא הוסיפה. "יש לי משהו לומר לך, אולי עכשיו הזמן להגיד את זה, את מוכנה לשמוע?" גברת ג' הרגישה שהכלה רוצה לומר משהו משמעותי וטעון. "אני מוכנה", היא אמרה. "אני זוכרת שלפני שבע שנים סיפרת שהיית עם בת דודה שלנו, גברת ש', בבית החלמה יאס וילד' בבני ברק, והיה איזה מאורע לא נעים שם עם אשה שהייתה אמורה להיות איתך בחדר. יכול להיות שצריך לבקש ממנה מחילה". גברת ג' תפסה את הראש. מי יודע? אולי גיסתה צודקת. הרגע אחד עלתה התמונה מול עיניה. הנה היא אמא מאושרת נכנסת לבית החלמה ומקבלת חדר. באותו יום מגיעה לבית החלמה גם בת הדודה – גברת ש', והן פגשו את גברת ו', והן סיכמו שבבית החלמה הן תשהינה יחד באותו חדר. כאשר ביקשה להיות יחד עם גברת ו', אמרו לה בקבלה שהיא כבר רשומה יחד עם גברת ו', שביקשה להיות יחד איתה בחדר.

"נכון שדיברנו על זה", אמרה גברת ש', "אבל אז לא ידעתי שאני אפגוש כאן את בת הדודה שלי. אני רוצה להיות איתה". כשגברת ו' ניגשה לקבלה וביקשה להצטרף לחדר של גברת ש', הציעה הפקידה להכניס את שלוששתן יחד לחדר אחד, אך גברת ג' לא הסכימה. עם כל החשיבות של השהייה יחד, היא בכל זאת הגיעה כדי להחלים, ושלוש בחדר זה הרבה מדי. בסופו של דבר גברת ג' וגברת ש' קיבלו חדר אחד, וגברת ו' נשלחה לחדר אחר. הרגשת הדחיה כאבה לה. זה היה חשוב לה מאוד. כבר כמה ימים קיוותה שיהיה לה נעים פה, ובסוף נדחתה בבושות, והתייחסו אליה ככלי אין חפץ בו. "אני חושבת", אמרה הכלה לגברת ג', "שהסיפור הזה קשור לעניין, כי גם בגברת ש' נתקיים הכתוב 'ותעמוד מלדת' מאז. יש לה שני ילדים וזהו". אחרי רגע של דממה אמרה גברת ג': "תודה לך. תודה שהזכרת לי, בס"ד אנחנו ניקח את הדברים לתשומת ליבנו". כמה ימים אחרי החתונה יצאו גברת ג' וגברת ש' למסע חיפוש. השתיים ניסו לעלות על עקבותיה של גברת ו', אך הן לא זכרו את שמה, מלבד זה ששמה התחיל באות ו'. כשביקשו לבר פרטים בבית החלמה, בדקו יגעו ולא מצאו, ואמרו להם "זה סיפור מלפני שבע שנים. השמות של הנשים שהיו פה כבר נמחקו מאז". השתיים לא ויתרו. הן המשיכו הלאה לחפש, נזכרו בעוד פרטים מזהים נוספים, ואחרי חיפוש מייגע, מצאו סוף סוף את מספר הטלפון של גברת ו'. ברוך השם, התקשרו אליה בשיחת ועידה. גברת ו' נזכרה מיד במה שהיה. נראה שהכאב אותו חשה אז, חזק מספיק כדי להשאיר את רישומו שבע שנים אחר כך. בעלה הצדיק שמע את השיחה מהצד, וביקש ממנה לומר בפה מלא שאין לה שום קפידא עליהן. היא סלחה ומחלה ובירכה אותן בכל ליבה שתיוושענה במהרה אמן. אכן. הישועה הגיעה מיד. ביום י"ח ניסן, בשנה זו, חודש ימים לפני ל"ג בעומר, זכה הרב ג' לקיים את הבטחתו לרבי שמעון בר יוחאי. ברוב עם ובהתרגשות רבה ענה בעת הברית "קיים את הילד הזה לאביו ולאמו ויקרא שמו בישראל 'שמעון'. וכשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה, לחופה ולמעשים טובים ונאמר אמן. ויומיים לאחר מכן, בכ' ניסן, בשעה שהרב ג' ערך סעודה לכבוד 'השלישי למילה' הגיעה הבשורה הטובה מבית הדודה. גברת ש' ילדה בת! מזל טוב! אצל משפחת ש' השמחה היתה כפולה, מאחר שבאותו זמן נתבשרו בבשורה טובה על ישועה גדולה משמים שנושעו בה באותם ימים. (מתוך שיעור 202)

זהירות מלעזר אלמנה

סיפר הרב צבי נקר שליט"א בסיפרו הנפלא 'בן בטחוני', מספר יהודי יקר: "כל חיי התנהלו על מי מנוחות. עשיתי טעות. הספקתי להתחרט עליה מאה חמישים פעם, הואשמתני בעבירה על החוק וחרצו את דיני לשלוש שנות מאסר. יש הרבה אנשים שעושים דברים כאלה והחיים שלהם ממשיכים בלי שום זעזועים, ואני, איתרע מזלי ותפסו אותי בלי שום יכולת להתחמק, וככה הוכנסתי לכלא מעשיהו. החיים שהשתבשו לגמרי. ריחמתי על אשתי ועל ילדי, רציתי להיות איתם, להעניק להם אהבת אב, לחנך אותם, ללוות אותם לתלמוד תורה, לשמוע אותם, להקשיב להם, למשחקיהם, למשובותיהם ולנחמם בעת צערם. הניתוק מהמשפחה היה לי קשה מאוד והדאגה לחינוך הילדים אכלה אותי. אני מוכרח לציין את רבי אברהם ארלנגר שליט"א, ראש ישיבת נחלת שלמה בקרית הרצון, שעזר לי מאוד בתקופה הזאת וסייע לבני משפחתי. היו כמובן עוד אנשים טובים ברקע, כולם נשלחו משמים להקל על גור דיני, ובעוד אשתי וילדי מתמודדים בחוץ, נשלחתי אני להתמודד בפנים. אמרתי לעצמי: הקדוש ברוך הוא שם אותי כאן כדי לתקן, וחיפשתי זכויות בנרות. לא היה קשה למצוא. דבר ראשון, זכיתי בכל יום להניח תפילין לעשרים ושניים יהודים שאם לא הייתי מציע להם זאת, לא היו מניחים אותן. חוץ מזה דיברתי איתם, שמעתי אותם, השקשתי להם, עודדתי אותם וחיזקתי אותם. הייתי שותף ללמוד עם יהודים שמעולם לא פתחו ספרי קודש וזכיתי להאיר את נשמתם. וככה, יכולתי לסמן את היום שעבר, כיום מלא עשייה וזכויות. אבל כאשר שקעה החמה, שקעה גם נפשי. בשעה שמונה בערב נעלו את כולם בתאים ושוב התכנסתי בתוך עצמי, וכמו יונה במעי הדגה קראתי מרצה לי את השם, מבטן שאול שיועיתי. תפילה קבועה התפללתי: 'ירבונו של עולם, עשיתי מה שעשיתי, ידוע לי שיש אנשים שעושים כמעשה הזה ואינם נענשים כמוני. אני מרגיש שלא העבירה על החוק היא זו שעומדת בעוכרי, אלא עניין אחר. אבא שבשמים! תעזור לי! תאיר את עיני, שאדע מהו הדבר שחטאתי בו ומה עלי לתקן'. לילה לילה, עם סגירת התאים, הייתי עומד ומדבר אל אבי שבשמים, כדבר איש אל רעהו. שנה וחצי עברו עלי בתוך הכלא.

מאות תפילות לילות, שבהם התחננתי אל הבורא יתברך שיחוס וירחם עלי ויזכני לתקן את אשר פגמתי. ביום רביעי פרשת ניצבים, סוף שנת תשע"ט, איני מבחין בעלון נחמד על פרשת השבוע ובו מופיע סיפור נורא מתקופת ה"חפץ חיים" זי"ע (הובא ב"חפץ חיים" על התורה בפרשת משפטים על הפסוק "כל אלמנה ויתום לא תענון"). הסיפור הוא על יהודי תושב ראדין, בעל בעמיו, שהייתה לו דירה להשכרה. בדירה גרה אישה אלמנה עם ילדיה ולא היה לה כסף לשלם לו. בעל הדירה היה חסר סבלנות ואיים לגרשה, ובשלב מסוים הסיט את ג' הדירה. ברוב עניותה עדיין לא היה לה כסף לשלם עבור הדירה ואז קיים האיש את דבריו וגירש את האלמנה עם יתומיה באמצע החורף. ה"חפץ חיים" אמר למקורביו, היתכן שפסוק מפורש בתורה 'וחרה אפי וגו' לא יתקיים? כעבור עשר שנים הלך היהודי בדרך לתומו וכלב חולה נשך אותו. אנשים פחדו להתקרב אל הנשוך, שמה ידבקו מהמחלה ואיש לא רצה לטפל בו. חייו של האיש הסתיימו באופן מבהיל ומשפיל מתוך ייסורים קשים של כמה שבועות. סיים ה"חפץ חיים", "יחיתני לראות מה ישלם האיש הזה על מעשהו". ואכן, האיש זרק את האלמנה לרחוב כמו כלב ולבסוף נזרק הוא עצמו, בודד ועלוב, כתוצאה מנשיכת כלב ונתקיים בו הפסוק הנ"ל. קראתי את הסיפור הזה ופתאום נזכרתי, אוי לאותה בושא. אני הוא האיש הזה! הייתי מעורב במקרה דומה. יש לי קרוב משפחה שהוא בעל דירה בפרדס כץ. כיוון שאני גר באזור, ביקש ממני להיות אחראי על הדירה ושיגל לי איזו משכורת על כך. התפקיד שלי היה לבדוק מידי פעם מה קורה. אני הייתי הכתובת אליה פונים כדי לתקן ולשפץ מה שצריך וגם גביתי את שכר הדירה. במשך תקופה מסוימת גרה בדירה אלמנה עם ילדיה, וזו פיגרה בתשלומים, עד שלא שילמה כלל. בשלב מסוים איימתי עליה שאם תוך עשרים וארבע שעות אני אינה מביאה איתה כסף, היא מסולקת מהבית. עברו עשרים וארבע שעות, האלמנה לא הביאה את הכסף ואני עמדתי בדיבורי. הבאתי כמה אנשים וביחד הוצאנו מהבית הכל. את הרהיטים, את הבגדים, את הכלים, את כל החפצים של המשפחה עד הפריט האחרון. איך האלמנה תסתדר? מה יעשו ילדיה? לא עניין אותי. הייתי בחור, לא חשבתי לעומק, לא חשבתי בכלל. הרגשתי שאני עושה את תפקידי בגביית שכר הדירה ושום נקיפות מצפון לא היו לי.

היום, במבט לאחור, איני יודע מצבו של מי היה נורא יותר, מצבה של אלמנה אומללה ללא משען ומשענת, שצריכה להתמודד עם ביזיון והשפלה איננוים ונוראים, עם חוסר וודאות ועם ילדים בוכים וחסרי בית, או המצב שלי – יהודי שצולם אלוקים סר ממנו, נטול רגש ואכזר. עתה, אחרי שנים, כשאני נמצא במצוקה נוראה מאחורי סורג ובריח, איני יכול לעמוד מול עצמי. איך עשיתי זאת? איפה היה הלב שלי? מאיפה לקחתי את האומץ המופרז הזה, לעשות ככל העולה על רוחי? וכי מפני שמינו אותי לגבות שכר דירה, כבר הפכתי לבעל מידות מושחתות? עתה, למול המעשה מתקופת ה"חפץ חיים", הרגשתי איך הבושה בוערת בקרבי. הבנתי כבר על מה ולמה נקלעתי אל הכלא. נס שרק זה קרה לי. ידעתי שאם חפץ חיים אנוכי, עלי לעשות מעשה, לבקש מחילה מהאלמנה. החלטתי שאין לא הולך לשון מבלי לבקש את סליחתה עוד באותו היום. אחרי סבב טלפונים, הגעתי למספר הטלפון של האלמנה. התקשרתי אליה והצגתי את עצמי. "ברצוני לבקש ממך סליחה, אני האחראי לזה שסילקו אותך מהדירה אז, בפרדס כץ". "אז מה אתה רוצה עכשיו?" "מחילה, סליחה, כפרה". "למה נזכרת עכשיו? אותה יודע מה עשית בכלל? יש לך מושג איזה דבר נורא ואיום זה? וכמה זמן לקח לי להתאושש מהסילוק הפתאומי שלך? אני... הילדים... מה חשבת? שזה משחק?". "סליחה, סליחה. עכשיו אני מבין שזה לא היה פשוט... בלתי נסלח, אבל בכל זאת תביני, הייתי ילד, זה היה מעשה ילדות". "אתה מבקש ממני רחמים? איפה היו הרחמים שלך אז? מה אתה רוצה, שאניד סלחתי רק מבחון ולא מהלב?". "את יודעת מה אני משלם על זה?" סיפרת לה, "אני מדבר מהכלל".

אני יושב פה בכלא מעשיהו ואני בטוח שהסליחה שלך תוציא אותי מכאן". כאן היא התרככה. היא השתתקה לכמה דקות. היא, שהרגישה מה זה לשבת לבד בבית עם הילדים שלה, היתה מסוגלת לחוש את מה שאשתי מרגישה עם הילדים לבד בבית, ולבסוף, אחרי המתנה של מספר רגעים שבהם הייתי במתח נוראי, היא עמדה בניסיון, העבירה על מידותיה ואמרה "עכשיו ערב ראש השנה, אנחנו מבקשים סליחה מהקדוש ברוך הוא" ואמרה בפה מלא "הריני סולחת מכל הלב לפלוגי על כל מה שהוא עשה לי, ובזכות זה שהשם יסלח לנו גם כן ונתברך בשנה טובה". הורדתי את הטלפון בתחושת הקלה עצומה. הרגשתי שעשיתי את הדבר הנכון ואני מוכרח להדגיש שהאיש הצדקת הזאת יכולה ללמד סגוריה על כל עם ישראל בהתנהגות שלה, איך שהיא מחלה לי ואף לא ביקשה פיצויים. פשוט ריחמה עלי רחמים גמורים, ללא כל הצדקה. רק שמעה שאני בכלא ואשתי לבד בבית, וכבר לא יכלה לשאת זאת... גם באותו יום הלכתי לישון כרגיל. אמרתי לריבוננו של עולם שאני מרגיש שעשיתי מה שיכולתי ואני מודה בכל מיני הדאות על שהאיר את עיני, ומבקש ומתחנן לחזור בתשובה שלימה. למחרת, יום חמישי, קמתי בבוקר כרגיל, התפללתי, הנחתי תפילין לי ולכל החברים, למדתי את הסדרים שלי ובשעה שתיים עשרה בצהריים המנחל קורא לי, יש לו חיוך מוזר על השפתיים, ומה הוא אומר לי אם לא כך? "החליטו להעניק חנינה לכמה אסירים שנמצאים פה. יש עומס גדול מדי במקרה שלך נשאת חן ולפנים משורת הדין על אף שבפסק דין היה כתוב שלא יוכלו לך שליש, והולט כן לנכות את השליש מתקופת המאסר. משמעות הדבר היא שברגע זה אתה יכול ללכת הביתה". הלכתי לתא המאסר שכבר לא היה שלי, ארזתי את חפציי, הרמתי טלפון לאשתי וסיפרתי שאני משתחרר עוד לפני ראש השנה ואת החג נחגוג בשמחה עצומה כזאת כמו שלא חגגנו מעולם. אחר כך התקשרתי לאישה האלמנה שרק אתמול מחלה לי בכל ליבה על העוול שגרמתי לה וסיפרתי לה להתרגשות שבזכותה אני יוצא לחופשי. היא שמחה שזכותה לגרום טובה ליהודי, ועוד בערב ראש השנה. סיפרתי את סיפורי בליל שבת לראש ישיבת נחלת שלמה, וזה גרם לחיזוק עצום. יום הכיפורים שם היה שונה מבשנים עברו. כולם מחלו זה לזה בלב שלם.

להתחזק בניצול הזמן גם בימי בין הזמנים

להלן מעשים על ניצול הזמן

התמדתו של רבי יצחק אלחנן

על רבי יצחק אלחנן, רבה של קובנה, סיפרו שלא היה עילוי בילדותו, ובכל זאת זכה להיות גדול בתורה שכל גדולי הדור קבלו את פסקיו. הנצי"ב מוולוז'ין אמר שהוא הגיע לכך בזכות שקידתו והתמדתו העצומה. ואומנם כאשר קוראים את תולדותיו ורואים עד היכן הגיע התמדתו. כאשר היה נאלץ לצאת מבית המדרש לצורך דחוף היה הולך עם הספר הפתוח, על למד עד הדלת שם הניח את הספר פתוח כדי שמיד בשבוב לבית המדרש יוכל להמשיך בלימודו. כאשר היה מגיע לבית חותנו לסעודה והיה רואה שלא הוכנה עדיין, לא השתהה אלא נטל ידיו ואכל במהירות פרוסת לחם, ברח ויצא בדרכו לבית המדרש, במוצאי יום הכיפורים היה עוזב בריצה את ביהכ"נ, בא לביתו, מבדיל על הכוס, אוכל משהו ורץ חזרה לבית המדרש בעוד אחרוני המתפללים עדיין לא הספיקו לצאת ממנו. (מורשת אבות, שמות: פרשת תצווה)

מדוע בזמן השואה רק ארץ ישראל ניצלה ואירופה ה"י נכחדה

סיפר הר"ח ר' יהודה צדקה זצ"ל שהגה"צ רבי שלמאן מוצפי זצוק"ל, בזמן השואה כשצבאות גרמניה ימ"ש הגיעו קרוב לארץ ישראל, עשה כשלושה ימים של צום, והלך עם כמה ועשרים איש להתפלל בקבר רחל, לבשו שקים ושמו אפר, וישבו כל הלילה על הקרקע ועסקו בתורה. כשעלה השחר, נסעו למערת המכפלה ושפכו שם תפילה ותחינה וצעקה במשך רוב היום. הרב ביקש מאבות העולם כשליח עם ישראל, כי יעשו חסד עם בניהם, ויגישו את התפילה לפני אב הרחמים שבשמים, ויבקשו עבור הגאולה. לעת ערב נסעו לכותל המערבי להתפלל. אח"כ ביקש הרב, שמי שיבואו ויודיעוהו בחלום דבר מה, שיבוא ויודיע לו. בלילה התגלו אליו בחלום, והראוהו את הפסוק בירמיה (מז, ג), "לא הפנו אבות אל בנים מרפיון ידים", ופירשו לו, בעבור שרפו ידיהם מהתורה. הרב ראה בכך רמז כי אמנם הסכנה חלפה מעל ארץ ישראל, אך התפילה לגאולה לא התקבלה מהסיבה שישנו רפיון ידים בלימוד התורה. (עולמו של צדיק עמ' 89)

התמדתו של מרן הרב עזרא עתיא

סמל אחד להתמדה, ונושא להערצת תלמידי החכמים שבירושלים, היה מרן הגאון הגדול מורנו ורבנו ועטרת ראשנו אביר הרועים מרן רבי עזרא עטיה זצ"ל, ראש ישיבת פורת יוסף שהעמיד תלמידים הרבה ובראשם מרן רשכבה"ג זצ"ל ומרן רבי ב"צ אבא שאול זצ"ל ומרן הגאון הגדול הרב יהודה צדקה זצ"ל שמוסר עוליו כי עוד בהיותו בחור היה עושה את דרכו לילה לילה אחר הצהריים, לקומה העליונה שבבית המדרש "שושנים לדוד" שבשכונת בית ישראל שם ישבו חכמים ומקובלים מיהדות עירק. על מקום זה שמר בסודיות לבל יפריעוהו, ושם שהה מחצות לילה עד שקיעת החמה של יום המחרת ואז הלך לביתו אכל הארוחה היומית שכללה פיתה וירק, ושכב לנוח עד חצות הלילה. הרב יחזקאל עזרא שהיה בקי גדול בשי"ש שמש לו חברותא מספר שעות ביום, הוא גילה סוד מחבואו כאשר הביא פעם את אחיו הצעיר יצחק ניסים פתח לפני הדלת ואמר לו: "רואה אתה את הבחור הזה אם תלמד כמוהו, יומם ולילה, תהיה לגדול בישראל..." דוגמא זו השפיעה על הנער אשר עלה בתורה לרב הראשי.

התמדתו של רבי שלמאן מוצפי

מסופר על הצדיק המקובל האלוקי רבי שלמאן מוצפי זצ"ל שקיבל עליו, בזמן שנפטר הרב איש חי זצ"ל, ללמוד תורה בהתמדה יותר גדולה, ונעשה מופרש ומובדל מן העולם וכל מעייניו היו נתונים לתורה בלבד. הוריו חסו על בריאותו וניסו למונעו אך הוא גמר בדעתו כי עליו לקום מידי לילה בשעת חצות לעסוק בתורה עד אור הבוקר כפי שנהג אביו בחצות ולכן אמר לחבירו שהוא יקשור חבל לבריה ידו וחבירו ימשוך בבריה ידו ויתעורר. אחרי שבועיים השיח אביו בחבל הקשור לבריה ומנעו מכך, אלא שמצא עשה, קשר ידו בחבל וקצחו שלשל דרך החלון, ובקש מחברו שכשיעבור על יד ביתו ימשוך בחבל. מידי לילה אחר צאת אביו, היה חברו מעירו והלכו לביהמ"ד ולמדו עד עלות השחר, ומשך שעותיים מוסר, ואח"כ עסקו בתלמוד.

התמדתו של האמרי אמת

סמל מופת של דבקות בתורה והתמדה בה, היה כק' ה"אמרי-אמת" זי"ע מגור. התאור "לא פסיק פומיא מנרסא" הייתה אצלו עבודה מוחשית. הוא לא הפסיק ממשנתו גם בעת התחיבויותיו הציבוריות העצומות כשנפגש עם גדולי ישראל, כשהשתתף באירועים ציבוריים ופרטיים וכשקיבל את החסדים. במעמד הגדול של הכנסיה הגדולה הראשונה, ראווה מחליף פתקאות עם הגאון רבי מנחם זבמא הי"ד, ע"י שליח. כשר השליח העז להציץ באחד הפתקים, מצאו גזש מראי מקומות של חידושי תורה ומשא ומתן של הלכה. גם כשהיה מגיע לישיבות "מועצת גדולי התורה" שהתקיימו בוורשא, או לוועידות אגו"י וכדומה, לא איבד אף רגע ובכל שהות שהייתה, למד מתוך גמרא. בפורמט קטן שהחזיק בחיקו ואף בבואו לשמחת הנישואין של נכדו שנערכה בהשתתפות אלפים בעיר חמק אחר החופה אל השטיבלך של גור ולמד גמרא שבתקיות ובקול גדול.

התמדתו של רבה של ירושלים מרן הגאון רבי צבי פסח פרנק זצוק"ל

סופר שעוד בהיותו ילד קטן כאשר קיבל מאמו הצדקנית ע"ה, מספר קופיקות לקנות ממתק, ויתר על כך ואת המעות הכניס לקופת ביהכ"נ, תוך שהוא מתפלל שהקב"ה יפתח את לבו ויאיר עיניו בתורה. בעמל מפרך ללא לאות עלה ונתעלה, והיה סמל ודוגמא ליגיעה ולעמלה של תורה עד כלות הנפש. תמיד היה שקוע בעומק העיון, בכל הזמנים ובכל המצבים, בקיץ

ובחורף, בקור ובחום, בעת חזרה ושמוחה ובימי אבל ויגון, בשבתו בביתו ובכלתו בדרך, בשבתו על כס הדין ובעת סעודתו. גם בלילה לא שכב לבו, לעתים היה מתעורר משנתו באישון לילה, נוטל ידיו ויגש לשולחן, טובל קולמוסו בדיו ומוסיף או גורע בעניין שעסק בו ביום. כלי המחשבה פעלו אצלו ללא הרף, שכן לדבריו: "היסח הדעת מהתורה היא פגיעה בכבוד התורה". [מה אהבת]

על התמדה גם בתנאי סכנה וחרום מספרים על **מרן הגרי"ז הלוי מבריסק**. בעת מלחמת העולם השנייה שכר מורשא לילנא, יחד עם בנו, הפציצו הצוררים את דרכם ואלצו לברוח לערות ולמצא מחסה מחת לאילנות. **בתוקף ההפצצות** כשאיתם מות שלטה בכל **הסביבה היה משוחח עם בנו בענין עמוק מאוד ברמב"ם**, ולימים זכיר לפני גדולים את הסברה שחידש באותו זמן.

סיפר הגרי"מ פיינשטיין זצ"ל: שכאשר למד בישיבת מיר, זוכר הוא את **הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל** טרוד בגרסתו. פעמים מסתובב הלך חזור פעמים עומד שעון על הקיר וחוזר **ארבעים פעם את הגמרא** בזבחים דף מ"ט, סוגיא של "דבר המלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש" בקדשים יש שם בגמ' שש עשרה איבניות, **וכך רבי חיים חוזר וחוזר על סוגיא זו**. (הגרמ"מ שולזנברג, קטנטרס "מי יתנך כאח ליי")

ועוד סיפר הגרי"מ פיינשטיין על דודו **הגאון רבי משה פיינשטיין זצוק"ל**: אחר המהפכה הקומוניסטית ברוסיה בזמן שהבולשביקים בססו את השתלטותם בכל ערי רוסיה ורוסיה הלבנה, והיבסצקים הגבירו את מעשיהם בעקירת הדת מכל צד, במסגרת רדיפת הרבנים הם הוציאו את הגאון ר' משה פיינשטיין מדירתו, ואת משפחתו. בלית בררה עבר לגור בחדר הסמוך לבית הכנסת. כך התגורר בצער גדול מאוד עם משפחתו **בחדר אחד, שהיה בלתי מרוצץ כי אם רצפת חול**, וכך באותו חדר ובתנאים אלו, ישב שם רבי משה ולמד בהתמדה גדולה ללא הרף. שם כתב חידושי תורה כדרכו ללא הפסקה **במשך תשע שנים**. [מתוך החוברת הנפלאה "מה אהבתי תורתך" עמ' 33]

על אהבת תורה גם בימים חמים מאוד

מספרים שכ"ק ה"שפת אמת" נכנס פעם לישיבה וראה שיש רפיון בחשקת התורה. אמרו לו שזה מחמת שהיום חם מאוד, אמר להם שכתוב בחז"ל "לעולם יהא אדם כשור לעול וכחמור למשא", ואמרו חז"ל שחמור אפילו בתקופת תמוז קר לו, וזה מה שאמרו חז"ל שיש ללמוד מהחמור שאף אם חם הוא עובד כמו בזמן של קור.

בשם ראש ישיבה גדול אומרים שכתוב בחז"ל שמדינת בבל עמוקה מאוד ושם חם מאוד, ושם לא היתה מסגרת של ישיבה כמו היום, גם כל הנוחויות והשכלולים. ובכל זאת יצא משם התלמוד בבלי בטבריה החום גדול ובימים ההם לא היו מזגנים ובכ"ז יצא משם תלמוד ירושלמי אם כן צריך להתגבר גם בזמן שהחום מתגבר...

פעם היה שרב גדול, ו"החזון איש" למד כמו בכל יום בלי שום הפרעות, ואמר שהוא לא מרגיש חום. החפץ חיים אמר משל לאדם שמכר כל מיני שתייה, שאלו אותו: איך בחום כזה אתה עומד ומכר? אמר להם: אדרבה היום יש הרבה רווח, כמו כן התורה נמשלה למים אשר ביום שחם, יש יותר שכר לעוסקה כי לפום צערא אגרא דבריו הנוראים של רבנו יונה זי"ע: "כי אשמת הביטול מן תורה אש היא עד אבדון תאכל".

הקובע עצמו תמיד לשיחה בטלה ודברים בטלים כדרך יושבי קרנות, שתי רעות יש בדבר הרע הזה: האחת - כי לא המרבה דברים מביא חטא (אבות סוף פ"א) והשנית - כי הוא בטל מדברי תורה. ויש בדבר הזה דרכי מות, כי איך לא זכר ולא שם על לבו, כי בעתים ההם אשר הוא משחיתם, יוכל להשיג הנעימות ולקנות חיי עולם, אם יקבע העתים המזומנים ההם לתורה, אשר הוא פנוי בהם ממלאכתו ועסקיו. אין זה כי אם זיוה לבו את המצוות ואת שכר העולם הבא. ומלבד אשר אבד טובה הרבה היא את עונו, כי אשמת הביטול מן התורה בעת היכולת לעסוק בה אש היא עד אבדון תאכל, כאשר אמרו (סנהדרין צט). "כי דבר ה' בזה" - כל שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק, כאשר הקדמנו לך. ואמרו זכרונם לברכה (ע"ז יח): ההולך למקום אשר אספו שם אספה לשחק, זה מושב לצים, ועליו מר הכותב (תהלים א, א): "ובמושב לצים לא ישב", ונאמר אחריו (שם פסוק ב): "כי אם בתורה ה' תפצו" - למדת כי מושב לצים מביא לידי בטול תורה. ואשר לא שת לבו לעסוק בתורה בשעותיו הבטלות, יתעשת לנפשו ולא יאבד, ויתבודד בהן לחשב על קצו והבין לאחריתו ולחפש דרכיו ולקנות מעלת הנפש ולהתקרב אל השם יתברך. ("ישערי תשובה", השער השלישי, החלק הרביעי, קע"ז)

כי שכרי יום ושכרי לילה אנחנו...

בעבודתנו להש"ת שהוא נאמן לתת לנו שכר, צריכים לשמור עבודתנו ביום ובלילה כי שכרי יום ושכרי לילה אנחנו ויש סוד גדול בדבר שלא יאבד מן הזמנים, לישיב בטל, כי כל זמן וזמן הוא ענין בפני עצמו, בסוד התפשטות ענף מענפי שם ה'... (הש"ל'ה הק', ח"ג, תורה שבכתב) [מתוך החוברת הנפלאה "מה אהבתי תורתך"]

גדולי ישראל בכל הדורות, למרות הגאונות השכלית שנתברכו בה, לא הגיעו לרוב גדולתם, אלא ע"י עמל התורה והיגיעה בה. ולא רק בדורות הראשונים, שהיו כמלאכים אל גם בדורות האחרונים, עת נתמעטו הדורות, זכה העם היהודי להוציא מתוכו ענקים בחכמת התורה שנתקיים בהם "נפש עמלה עמלה לו" (משלי ט"ז) כפירושם של חז"ל "הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר" והסביר רש"י: שתורה מחזרת עליו ומבקשת מאת ה' למסור לו טעמי תורה וסדרה (סנהדרין צ"ט, ב')

אמרי חז"ל: "כתב הגאון רבי חיים פלאגיי: "הנה שמעתי כמה אנשים ריקים ופוחזים, שאינם מקיימים מצות כיבוד אב ואם, בטענה כוזבת, שזאת המצוה נאמרה רק כלפי אב ואם שהם נוחים ומראים חיבה לבניהם, ולא לגבי אב ואם שהם קפדנים, ומכניסים עצמם בכל דבר, ועושים מריבה עם בניהם, ומכבידים עליהם. וכל דבריהם הבל וריק, שאילו כן, לא היתה התורה צריכה להזהיר על כיבוד אב ואם, כי מאחר שהם הביאורו לעולם וגידלוהו, האכילוהו, השקוהו והלבישוהו, עד כי גדל ונעשה חי הנושא את עצמו, כבר היה חייב לכבדם, כי אפילו אם היו אנשים זרים, היה חייב להחזיק להם טובה ולכבדם כל ימי חייו, משום הכרת הטוב אשר גמלו לו בימי נעוריו. וכבר אמרו חז"ל (משנת רבי אליעזר פרשה ז): "כל הכופר בטובתו של חברו, כאילו כופר בטובתו של מלכו". ועל כרחך שהוצרכה התורה להשמיענו שאפילו אב ואם קשוחים וקפדנים, וקשים במידותיהם וזר מעשיהם, אף על פי כן צריך לכבדם ולירא מהם יראת כבוד, וכל שכן שלא להתריס נגדם ולצערם". עכ"ד. (הליכות עולם ח"ח עמוד קט) "בן יכבד אב וְאִמָּה אֶת־אָבִיו, וְאִם אָבִי אֶת־אָבִיו יוֹדֵד לוֹ עַל זָקוֹן, יִשְׁמַע לוֹ מִידֵּי". (נדה דבי אליהו רבה פרשה

שאלה: ראובן שוכר משמעות דירה בחוזה לשנה במחיר ששכירות מסוימת ותוך השנה מכר את הדירה ללוי האם יכול לוי הקונה להעלות לראובן את שכירות הבית **תשובה:** מרן בחושן משפט סימן ש"ב סעיף י"ג כתב וז"ל מכר הבית או נתנו או הורישו, אין השני יכול להוציאו עד שיודיעו מקודם ל' יום, או מקודם י"ב חדש, שהרי השוכר אומר לו אין כחך יותר מכח זה שזכית בבית זה. וכמו שאין יכול להוציאו לפני י"ב חודש כפי התנאי כיון שאומר לו אין כחך יותר מכח זה שזכית בבית זה. הוא הדין שאין יכול להעלות לו את השכירות

שאלה: ראובן שוכר דירה משמעות, שמעון מכר את הדירה ללוי האם יכול ראובן להוציא את לוי מ"דינא דבר מצרא" **תשובה:** מרן שו"ע חו"מ סימן קע"ו, ס"ג כותב: שאין ראובן השוכר יכול להוציאו ללוי [בס' בריית כהונה ח"ב מערכת מ' אות ט"ו כתב שדעת מרן שאין בשכירות דין מצרנות] והסמ"ע ס"ק נ"ז למד בדעת הרמ"א שהשוכר יכול להוציאו ופתי"ש ס"ק כ"ח הביא חולקים על הסמ"ע ע"ש

שאלה: ראובן מצא 50 ₪ לצדקה בחצירו של שמעון שאינה מגודרת ומשמשת למעבר האם המציאה שייכת למוצא או לבעל החצר **תשובה:** בחו"מ סימן רס"ח כתב שחצר שאינה משתמרת אין חצירו של אדם קונה לו וכיון שהחצר אינה מגודרת ומשמשת למעבר אי"כ נקראת חצר שאינה משתמרת ולכן אין חצירו קונה לו שלא מדעתו ולכן זכה בה המוצא

הלכות תשעה באב

[בן איש חי, דברים] לא ילכו יחפים ממש בתשעה באב, ולא ינעלו מנעל מעור, ואם נגע במנעל צריך נטילה כדון נוגע במנעל מעור. [בב] בתשעה באב לא ירחוץ ואפילו להשיט אצבע במים אסור, ובנטילת ידים של שחרית או של בית הכסא יטול עד סוף קשרי אצבעותיו, ואם היה לכלוך בידיו או פניו מותר לרחצו וכן מן הדרכו להיות עינו דומעות ובוקר אחר שיקיץ משנתו יהי הכללוב בגבות עינו מותר לרחצם, וכן החולה בעינו ודרכו לרחצם במים קרים בשביל רפואה מותר, וכן המבטלות מדיחים הבשר והירקות במים כדרכן ואין חוששין. [בג] ואין מברכין בתשעה באב שעשה לי כל צרכי משום דכולם יחפים [ח"ע יכול לברך], ובליל תשעה באב ישים אבן תחת הכר שישים ראשו עליו, ואם דרכו לשכב על שניים ישנה מנהגו וישכב על אחד.

[בד] אין שאלת שלום בתשעה באב, והוא הדין דאסור לשלוח דורון זה לזה הן מאכל הן לבוש, ועני מותר לשלוח לו כי זהו תורת צדקה, ומלאכה אסורה בין בלילה בין ביום, ולחלוב הפרות לא אפשר על ידי גוי עשה ואם לא יחלוב הוא בעצמו. [כה] ביום תשעה באב יניח ציצית ותפילין רש"י ור"ת בבוקר בביתו ויקרא קריאת שמע בלבד, [ה"ע וכן ראוי לנהוג ויניחו גם ר"ת הנוהגים להניח] והנוהגים להניח עד זמן המנחה לאו שפיר עבדי, ופרשת קדש ופרשת והיה כי יביאך יש נוהגים לאומרים בתשעה באב יש שאין אומרים אותם וכל אחד יעשה כמנהגו בזה, גם בליל תשעה באב אחר חצות אומרים תיקון רחל בלבד, אבל ביום אין אומרים תיקון רחל אף על פי שדרכם לאמרו בכל יום אחר חצות מיום י"ז תמוז ואילך, וכן ביום ערב תשעה באב אומרים אותו ביום אחר חצות [פו] בעמידה של ערביה ושחרית אומרים ברכת שים שלום כדרכן בכל יום, ולא יקצרו אותה לאומרה כפי מה שכתוב בסדורים, וכן אני מורה בציבור בכל שנה, ורק החזן בחזרה של שחרית יאמר כפי הנוסח הכתוב בסידורים, כי הנחתה מנהג בחזרה כאשר היה מקדמת דנא. גם עוד מנהג בגדד לומר האזינו במקום שירת הים, וגם בדבר זה לא שניתה מנהגם של הציבור, ורק אני אומר שירת הים כמו כל יום, ושירת האזינו אני אומר אותה אחר העמידה, וכן עושים החכמים ויראים ואנשי מעשה.

[בז] חולה האוכל בתשעה באב אם היתה אכילתו מזמן מנחה גדולה יאמר ינחם במקום של ירצה והחליצנו ואומר ויתבנה ירושלם עיר הקודש במהרה בימינו בארץ ישראל מנחם ציון בבנין ירושלים, [ח"ע הכולל בתשעה באב לא יאמר נחם בברכת המזון שלא נתקן לאומרו רק בתפילה], וכן הנוסח של החתימה בנחם שאומרים בעמידה לחתום כן מנחם ציון בבנין ירושלם. [ה"ע חולה האוכל בתשעה באב יטול עד סוף קשרי אצבעותיו בלבד ואם חל תשעה באב בשבת יבדיל על הכוס]

[בח] יש מתחסדים לטול ידיהם נטילה גמורה במוצאי תשעה באב כיון שביום לא עשו נטילה גמורה אלא עד קשרי אצבעות וכך אנחנו נוהגים, אך אין זה חיוב משורת הדין, וצריך להזהר לברך במוצאי תשעה באב ברכת הלבנה בשמחה ויאמר בקול נעים בחדוותא דלבא דוד מלך ישראל חי וקיים.

היוצא מבית הכסא, שוטף את ידיו עד סוף קשרי אצבעותיו ומברך "אשר יצר". ואם ידיו מלוכלכות, מותר לרחוץ כל מקום שיש בו לכלוך.

ח"ע - אין להריח בשמים בתשעה באב, משום שצריך למעט בתענוגים בת"ב יש לשבת רק על הקרקע ויש להתיר לשבת על שרפרף או כרית שגובהה מעט פחות משלושה טפחים [24 ס"מ]

כתב ציטוט דברי מרן השולחן ערוך

[בב] מקום שנהגו לעשות מלאכה בט' באב, עושין; במקום שנהגו שלא לעשות, אין עושין; ובכל מקום תלמיד חכם יעשה; בטלים, וכל הרוצה לעשות עצמו תלמיד חכם לענין זה עושה; ואפילו במקום שנהגו שלא לעשות, מתר על ידי עכ"ה, אפילו בביתו; ופרקמטין להוריה ולקשטתפר במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה, אסור; ובמקום שנהגו לעשות, מתר אלא שפמטט שפאלו משפכנס אב

אנו ממעטין מלשא ולתן. הגה: ולא נהגו באסור מלאכה כי אם עד חצות (מהנהגים). ונהגו להחמיר עד חצות בכל מלאכה שיש בה שהיו קצת, אפילו מעשה הדין; אבל דבר שאין בה שהיו, כגון הדלקת נרות או קשירה וכדומה, מתרת. ע"כ כתב חזון עובדיה אבל בליל תשעה באב, מותר לעשות מלאכה, ואין מנהג להחמיר בזה כלל.

[בג] ומלאכת דבר האבד מתר, בדרך שפאלו של מועד. [בד] כל העושה מלאכה בתשעה באב, אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה.

[בה] כל האוכל ושותה בתשעה באב, אינו רואה בשמחת ירושלים; וכל המתאבל על ירושלים, זוכה ורואה בשמחתה. וכל האוכל בשר או שותה יין בסעודה המפסקת, עליו הכתוב אומר: "ותהי עונתם על עצמותם" (יחזקאל לב, כז). ג' יש מי שאסור ללמד על ידי ההרהור. [ויש מי שמתיר, הובא בחז"ע]

[בא] יש מי שאומר שלא ללך ויטיל בשוק, כדי שלא ילדי שחוק וקלות והתהלך. בניס עד גיל י"ג פטורים מצום תשעה באב. ואפילו אם ירצו להתענות, יש למחות בידם שיאכלו, ואין להם להתענות תענית שעות [לאכול מאוחר יותר מכפי הרגלם] והטעם בזה, כי אנחנו מצווים לחנך את בנינו ובנותינו למצוות, כדי שכאשר יגדלו, ידעו היאך לקיימם. אבל, הרי אנחנו מקוים ומצפים כל יום לגאולה השלימה, ואז ימלא שחוק פינו ולשונונו רינה.

א ליל תשעה באב שחל באחד בשבת, כשרואה הנר אומר: בורא מאורי האש; ואין מברך על הבשמים. ובלי מוצאי תשעה באב מבדיל על הכוס ואינו מברך, לא על הנר ולא על הבשמים.

ב בתשעה באב אומר בבויה ירושלים: נחם ה' אלהינו את אבלי ציון וכו', ונענו בשומע תפלה; ואם לא אמר לא זה ולא זה, אין מחזירין אותו. הגה: ומהנהג פשוט שאין אומרים נחם רק בתפלת מנחה של תשעה באב, לפי שאז הציתו במקדש אש ולכן מתפלקים אז על הנחמה (רוקח ואבודרהם). מי שאכל בתשעה באב, יאמר נחם בברכת המזון (מהרי"ל). [חזון עובדיה כותב לומר נחם כדעת מרן בשלושת התפילות.]

א בתשעה באב לעת ערב הציתו אש ביהמ"ק ונשרף עד שקיעת החמה ביום עשירי, ומפני כך מנהג קשר שלא לאכל בשר ושלם לשותות יין בליל עשירי ויום עשירי. הגה: ויש מחמירין עד חצות היום ולא יותר (הגהות מ"מונ); אם חל תשעה באב בשבת ונדחה ליום א', מתר לאכל בשר ויין יום ב', אבל בלילה אסור מפני אבילות [תקנ"י]. [תקנ"י] לפי דעת מרן המנהג הכשר כל יום עשירי ולא רק עד חצות כדעת הרמ"א וכתב ח"ע שרק בשר ויין אבל מותר לכבס ולהסתפר]

א חל תשעה באב במוצאי שבת, אין אומרים צדקתך במנחה בשבת. הגה: ומבדילין בלילה בתפלה כשאר מוצאי שבת (הגהות מרדכי הלכות ט' באב), ואם שח מלאכה בלילה ענין לעיל רצ"ז סעיף ג'; ומתפלקים בנחת ודרך כפי פאבליס, וכן עושים בקריאת איכה (הגהות מ"מונ), ובכל איכה מגביה קולו יותר (מהרי"ל), וכשפגיע החץ לפסוק: השיבנו, אומרים אותו הקהל בקול רם, ואחר כך מסיים החזן וחוזר הקהל ואומרים: השיבנו, בקול רם, וכן החזן. (הגהות מ"מונ)

ב בליל תשעה באב מתפלקים ערבית ואומרים איכה וקניות (הגהות מ"מונ) ומהרי"ל; ואומר אחר קניות ואיכה, סדר קדשה, ומתחיל מואתה קדוש, ואם חל במוצאי שבת אין אומרים ויהי נעם. הגה: ולא למנצח בגניות ולא ויתן לך (כל בו), ומסירין הפרכת מלפני הארון על שם בצע אמרתו.

ג ליל תשעה באב ויזמו, יושבים בבית הכנסת לארץ עד תפלת מנחה ועקש נהגו לישוב על ספסליהם מיד אחר שפאלו מבית הכנסת שחרית, ומאריכין עם הקניות עד מעט קדם חצות. [תקנ"ט]

זוהר הקדוש - השומר ברייתו לא רואה גיהנום

רב המנונא דקסין אמר קד, (קהלת ה) אל תתן את פיך לחטאי את בשרך - שלא יתן פו אדם את פיו להביא להרהור רע ויגרים להחטא אותה בשר קדש שחיתים בו בריית הקדש, שאם עושה קד, מושכים אותו לגיהנם. ואותו ממנה על הגיהנם דומ"ה שמו, וכמה רבואות של מלאכי חבלה נח איתו, ועומד על פתח הגיהנם, וכל אותם שפאלו בריית הקדש בעולם הזה אין לו רשות לקרב אליהם. (הקדמת הזוהר דף ז')